

ПЕРЕКЛАДИ БОГОСЛУЖБОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ У 1919 – 1921 РР.*

Український національний церковний рух, що вступив в активну фазу після падіння російського самодержавства в 1917 р., став органічною частиною національно-визвольних змагань тієї доби. Важливим завданням церковного руху була загальна «українізація Церкви», складовою якої був переклад богослужбової літератури українською мовою. Пропонуємо читачам добірку документів, що характеризують запити православних вірян щодо запровадження української мови в богослужінні й організації перекладу сакральних текстів у перші роки становлення української національної Православної Церкви. Надії на загальну українізацію церковного життя та проголошення автокефального статусу Православної Церкви в Україні провідники українського церковного руху покладали на Всеукраїнський церковний собор 1918 р. Проте цей Собор не лише не задовольнив вимог національного крила в середовищі духовенства, але й виключив зі свого складу проукраїнську Церковну раду, яка організувала його.

Не домігшись від російського єпископату задоволення своїх вимог, українське духовенство разом з вірянами заходилися організовувати українські парафії. Як згадував митрополит Василь Липківський, у березні 1919 р. склався «перший український гурток для заснування общини, в склад якого увійшли майже всі члени колишньої Всеукраїнської Церковної Ради, що перебували в

Києві, до них пристали ще й нові прихильники українського церковно-визвольного руху». Але перші кроки цього гуртка були, як пише В. Липківський, досить скромні. Він не хотів поривати традиційних зв'язків з єпископатом і звернувся до єпископа Назарія (тоді керуючого Київською єпархією) та просив його дозволити у Малій церкві Софійського собору відправити Страсті й Великдень з читанням Євангелії українською мовою [6, 23]. Єпископ Назарій відмовив у цьому, пояснюючи тим, що це «було б роз'єднанням Російської церкви», а його єпархіяльна рада посилялася на заборону Всеукраїнським собором 1918 р. вживання української мови у богослужбових відправах. Тоді активісти українського церковного руху стали збирати підписи про створення української парафії: за три дні їх було зібрано кільканадцять тисяч. Було складено статут української парафії, який зареєстровано більшовицькою владою. В цьому відіграв певну роль і психологічний момент: «Це влада з тим більшою охотою зробила, – зазначав В. Липківський, – що росіяни (тут ідеться про духовенство Російської православної церкви. – А. З.) ігнорували державний декрет про відокремлення Церкви, і статутів не склали, а користувались храмами на праві, так би сказати, традиції» [5, с. 70].

Фактично у цьому статуті зафіксовано програму діяльності лідерів українського церковного руху, серед яких був і протоієрей В. Липківський.

* Публікація документів і коментар доктора історичних наук, професора, заступника директора НДІУ Арсена Зінченка. Авторське написання збережено.

У документі записано, зокрема, такі завдання: «... дбати про переклад Святого Письма та богослужбових книжок українською мовою.., організувати українські церковні хори, допомагати своїм членам організуватись у релігійні гуртки та братства, влаштовувати лекції, концерти, виставки; дбати про видання книжок та періодичних видань релігійного змісту» [8, с. 32 – 33]. Як бачимо, справу з перекладом богослужбової літератури українською мовою було виділено на той час як першорядну.

Невдовзі гурток дійшов висновку, що «повинен дбати про заснування українських парафій і в м. Києві, й поза його межами, по всій Україні». На зібранні 17 квітня 1919 р. у складі 30 осіб цей гурток назвав себе Всеукраїнською православною церковною радою нового складу, тобто вищим керівним органом у заснуванні українських парафій. Українським парафіям було передано Мазепин Микільський собор на Печерську. Під час соборного свята Миколая 9 / 22 травня 1919 р. тут і відбулася перша українізована Служба Божа, яку провадив протоієрей Василь Липківський. Як свідчить опубліковане далі звернення київських вірян від 27 травня 1919 р. (Док. 1), ця відправа «зробила глибоке вражіння своєю щирістю в напрямі відновлення вільної, народньої, української церкви». Часто в популярній літературі можна знайти твердження, що ця служба відбувалася українською мовою. В. Липківський згадує, що тоді за ухвалою ВПЦР «московського патріарха вирішили не поминати, по-друге, прочитати по-українському не тільки апостол, і євангелію в свої часи, а й псалми на часах, шестопсалмії, кафизмах». Як бачимо з поданого нижче Документа 5,

«прот[оієрей] Липківській для першої української служби (9 травня 1919 р.) виписав з Полюя з деякими поправками шестопсалміє і часи і переклав молитви на часах». Згодом митрополит Василь Липківський розцінив цю подію як «день народження Української Автокефальної Православної Церкви» [7, с. 16].

Тим часом подавачі згаданого звернення (Док. 1) стверджували, що «між громадянством шириться бажання, щоб Святе письмо читалося в наших церквах не в українізованім вигляді, як це робиться зараз, а в перекладі на нашу мову, щоб півча співала не українізуючи старий текст, а щоб для неї Святи пісні теж були перекладені на нашу мову». Тобто віряни українських парафій вимагали від осередкової парафіяльної церковної ради забезпечити цілковито українську відправу. Прагнучи повноти осягнення змісту й духовного сенсу богослужбових текстів, віряни домагалися відмови від традиційного для відправи в російських храмах читання «на розспів», бо, як вони зазначали, «нам треба чути не голос дякона, а зміст Св. Письма» (Док. 2). Суголосно до цього, як читаємо в Документі 5, у травні ж 1919 р. «заснувалась при Церковній раді перекладова комісія під головуванням Калішевського, в склад якої ввійшли: прот. Липківській, прот. Шараєвський, свящ. Ал. Ходзіцький, Д. М. Ходзіцький, В. Ф. Дурдуківський, Махор і ще дехто».

Вважається, що цілковито українську Службу Божу було відправлено вже в Софійському соборі в день апостолів Петра і Павла 29 червня 1919 р. Цьому передувала величезна праця перекладової комісії ВПЦР і самого Василя Липківського над перекладами богослужбових книг українською мовою. Проте

й цього разу під час відправи залишилися слов'яномовні (хоча й українізовані) фрагменти. Це засвідчено листом о. Миколи Пивоварова до протоієрея Василя Липківського від 14/27 липня 1919 р. Висловлюючи загалом схвалення службам, які правив В. Липківський, М. Пивоваров вказує й на недоречності, які траплялися на перших українських відправах. «Двічі я був присутнім на Ваших службах, з захопленням слухав Ваші чудові промови щодо будівництва українських парахвій і дякував Богу, що дав мені дожити до цього часу, коли і в церкві залунала наша українська, наша рідна мова. Але... я ніяк собі не второпую, чому не кажу вже вся, але сама необхідна частина возгласів не переложена на нашу мову?» – запитує М. Пивоваров (Док. 3). На загальних зборах Старокиївської парафії 3 серпня 1919 р. Василя Липківського було одноголосно обрано настоятелем собору [1, арк. 24].

Проте 30 серпня 1919 р. до Києва вступили війська Денікіна. З ними повернувся й митрополит Антоній (Храповицький). Він негайно оголосив про заборону українському клирові здійснювати богослужіння й про те, що Василь Липківський перебуває під церковним судом. Антоній доручив єпархіальній раді провести слідство, але вже наперед визначив і покарання: «... по окончанні оногo отрешить их от всех должностей, запретить в священнослужении и предупредить, что если они не подчинятся сей резолюции, то будут согласно канонам лишены сана» [2, арк. 1].

Показовими для розуміння позиції митрополита Антонія є його міркування щодо застосування української мови, викладені в цьому документі: «Прикрытие обвиняемых «волею

народа» есть сознательная ложь, ибо народ православный сперва на всех епархиальных соборах, а затем на Всеукраинском единоголосно заявил, что не хочет допускать службы ни на каком укр(аинском) наречии, а только на церковно-славянском языке, а потому служение по-украински является столько же нарушением воли Церкви, сколько и воли украинского народа». Митрополит водночас писав про необхідність дати українському клирові «останню можливість скласти покаяння» і тим самим підпорядкуватися волі російського єпископату [2, арк. 1 зв.].

В. Липківський в цих обставинах був вимушений виїхати до Кам'янець-Подільського, де в цей час перебував український уряд. Туди виїхала й президія Кирило-Методіївського братства. Міністр ісповідань, філолог, І. Огієнко видав наказ, «щоб у церквах читали не українською мовою, а слов'янською, лише з вимовою українською і до наказу додав щось 70 правил тієї вимови». У листопаді 1919 р. при Міністерстві ісповідань створено комісію для перекладу українською мовою Святого Письма. До неї входили професори Університету: протоієрей Є. Сіцінський, Є. К. Тимченко, В. О. Біднов, І. А. Любарський, М. Драй-Хмара та ин. Комісія розпочала роботу з перевірки перекладу «Діянь та Послань Апостольських», зроблених Кулішем та Пулюєм. Комісію очолив професор Є. Тимченко, а восени 1920 р. – декан богословського факультету В. Біднов. 12 березня 1920 р. комісія почала друкувати у власному перекладі вивірений текст «Діянь Святих Апостолів». Книгу зброшурували лише у жовтні 1920 р. Вона мала бути видрукувана в п'ятому томі «Записок Кам'янець-Подільського

Державного Українського Університету». Проте цей том так і не вийшов у світ, а зброшуровані аркуші українського тексту загинули, коли в середині листопада 1920 р. більшовики остаточно окупували Кам'янець-Подільський. Зберігся лише один примірник «Діянь Святих Апостолів» [4, с. 168].

Тим часом Кирило-Методіївське братство, що утворило парафію при Університетській церкві в Кам'янці-Подільському, також стало впроваджувати богослужіння і проповідь українською мовою. В. Чехівський склав відозву до вірян про основи відродження національної Церкви, яка, за ухвалою Братства, мала поширюватися. Братство, ідучи проти наказу міністра й наперекір протидії єпископа Російської церкви Пимена (Пегова), ухвалило, що право молитися рідною мовою є елементарне і не потребує нічийого затвердження і що переходити до богослужіння українською мовою може кожна парафіяльна громада після своєї ухвали [3, с. 72–73]. Проте фактична відсутність перекладів вочевидь не давала втілити цю справу в життя.

Після вигнання денікінців, 15 лютого 1920 р., українська парафія в Києві розпочала свою діяльність в Іллінській церкві на Безаківській вулиці, 25, біля залізничного вокзалу. Українське духівництво правило тепер також і в Софійському соборі. До Києва повернувся і протоієрей Василь Липківський, який продовжив працю над перекладами богослужбової літератури, щоб, як він писав, «українська відправа стала уже на твердий ґрунт». Йшлося передовсім про переклад з грецької повного чину літургії св. Івана Золотоустого. ВПЦРада, уважно переглянувши цей переклад,

заходила його друкувати. Це засвідчує й Документ 4 запропонованої підбірки, в якому йдеться про завершення друку цього видання. У ньому, зокрема, як аргумент на підтвердження необхідності друкування перекладу богослужбової літератури українською мовою подається ухвала з'їзду представників волоських та сільських ревкомів, що відбувся 5 – 7 лютого 1920 р. в Києві, в якій було записано: «Служба Божа в церквах на повіті скрізь мусить провадитись на українській мові».

Прикметною є й лексика цього документа, в якій властиво церковні запити обґрунтовуються «революційною» фразеологією: «Цілковите знищення серед нашої людности різних дикунських забобонів, які виникли внаслідок повного нерозуміння суті євангельських істин через незрозумілість богослужбової мови, і які й до цього часу тримають людність в духовній темряві разом з тим перешкоджаючи розвиткові її соціалістичної свідомости – може бути досягнене лише тоді, коли всі Божі служби, всі релігійні треби виконуватимуться на рідній, зрозумілій народові мові. Слуги царату – чорносотенне духівництво – все це добре розуміли і, аби не випустити людність з темряви, залишали за слав'янською мовою правило неподільного панування в церкві». У документі згадується й про діяльність перекладової комісії, утвореної Всеукраїнською православною церковною радою.

Документ 5 є доповіддю про працю членів перекладової комісії при Всеукраїнській церковній православній раді, протоієреїв Василя Липківського та Нестора Шараївського про роботу комісії, в якій розкриваються перебіг її діяльності, особливості відносин між

її членами та підсумки її праці. Діяльність перекладової комісії при ВПЦР відновилася в Києві в грудні. Її очолював спочатку священник Юрій Жевченко. З Документа 5 видно, що в березні 1920 р. протоієрей Липківський передав до комісії «Повний чин Літургії Іоана Золотоустого», зроблений ним з грецької за допомогою російського тексту за службеником XV ст. В комісії, яка переглядала цей переклад, крім протоієрея В. Липківського, брали головну участь прот. Н. Шараївський, І. Тарасенко, П. Мазюкевич, Д. Краєвський, М. Мороз. Комісія кілька разів переглядала цей переклад і 12 квітня 1920 р. внесла його на розгляд загальних зборів Всеукраїнської церковної ради, на яких він і був ухвалений до друку. ВПЦР видрукувала «Повний чин Літургії Івана Золотоустого» в червні – липні 1920 р. З використанням саме цього видання у великому Софійському соборі клірики УАПЦ надалі й правили Службу Божу. Були перекладені й інші служби (святкові, Великодня), тексти яких передруковувалися на друкарській машинці і розсилалися по українізованих парафіях [9, с. 90]. Згодом побачили світ «Часословець», «Требник», «Молитовник», «Всеношна», «Октоїх» та інші видання також у його перекладах. Окрім того, В. Липківський уклав нові служби: «Службу на Другу Покрову» (на свято відродження УАПЦ), «Молебень про єднання Церков» (на першу неділю посту), а також встановив кілька урочистих молитовних споминів: 10 березня – пам'яті Т. Шевченка, 3 вересня – гетьмана І. Мазепи тощо.

У Документі 5 розкриваються обставини діяльності перекладової комісії ВПЦР, труднощі, які траплялися в її праці, причини й мотиви розбіжностей між

її членами. Попри ці розбіжності, перекладова комісія Всеукраїнської православної церковної ради забезпечила на початку 1920-х років діяльність УАПЦ необхідним корпусом богослужбової літератури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Центральний державний архів вищих органів влади і управління України. – Ф. 3984. – Оп. 3. – Спр. 30.
2. Центральний державний історичний архів України, м. Київ. – Ф. 182. – Оп. 2. – Спр. 52. – Арк. 1.
3. Протокол допиту Володимира Чехівського від 1 жовтня 1929 р. // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 2006. – № 1/2 (26/27). – С. 72 – 75.
4. Адамський В. Р. Заснування та діяльність богословського факультету Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918–1920): дис. ... канд. іст. наук (рукопис). – С. 168.
5. Власовський І. Нарис історії Української Православної Церкви: в 4 т. – Нью Йорк; Київ; С. Бавнд Брук, 1990. – Т. IV: XX ст. – Ч. I. – 384 с.
6. Липківський В. Православна Христова Церква українського народу // Церква і життя. – 1927. – Ч. I. – С. 12 – 28.
7. Митрополит Василь Липківський. Історія Української Православної Церкви. Розділ VII: Відродження Української Церкви. – Вінніпег, 1961. – LXXXVIII. – 181 с.
8. Преловська І. ВПЦР – організаційний осередок УАПЦ // Український церковно-визвольний рух і утворення Української автокефальної православної церкви: матеріали наук. конф. Київ, 12 жовт. 1996. – К.: Логос, 1997. – С. 29 – 48.
9. Преловська І. М. Передумови, обставини організації та перші роки функціонування Софійського державного архітектурно-історичного музею-заповідника. – Кам'янець-Подільський: ТОВ «Друкарня "Рута"». – 261 с.

Документ 1¹

Звернення групи православних вірян м. Києва до Осередкової православної української парафіяльної ради з проханням прискорити перехід від українізованого читання Святого Письма до читання його властиво українською мовою

27 травня 1919 р.

ДО КИЇВСЬКОЇ ОСЕРЕДКОВОЇ
ПАРАХВІЯЛЬНОЇ РАДИ

22 травня ц. р. служба Божа в українському Миколаївському соборі, збудованому гетьманом І. Мазепою, зробила глибоке вражіння своєю ширістю в напрямі відновлення вільної, народньої, української церкви! В очях і всій постаті кожного громадянина, котрий був на цій службі, ясно замінна була задоволеність перш за все тим, що Святе письмо вимовляється рідною мовою, крім того ще й тим, що письмо це, з його глибоким змістом, через це робиться цілком зрозумілим для кожного нашого громадянина як освіченого, так і без освіти, яких є ще між нами, на жаль, дуже багато!

Але все ж того, що зроблено в цьому напрямку не досить – не досить!

Треба мати на увазі, що між громадянством шириться бажання, щоб Святе письмо читалося в наших церквах не в українізованим вигляді, як це робиться зараз, а в перекладі на нашу мову, щоб півча співала не українізуючи старий текст, а щоб для неї Святі пісні теж були перекладені на нашу мову. Бажання це, на наш погляд, є цілком обгрунтованим і доцільним, тому, що, перш за все, українізуючи старий текст, ми вироблюємо щось проміжне між нашою мовою та старим текстом і к тому ж зовсім непотрібне та де в якіх місцях грубе та неприємне, як по змісту, так і для вуха; такі неприємні місця в українізованому Святому письмі роблять

¹ Документи подаються зі збереженням мовних особливостей укладачів.

вражіння на наших малосвідомих громадян якогось глузовища над цим письмом і коли це буде продовжуватись на далі, то між вищезгаданими громадянами поволі буде зміцнюватись сприятливий ґрунт для агітації наших ворогів проти нас! Це необхідно передбачити і поволі, але конче, переходити до вживання в наших церквах Святе письмо в перекладі на українську мову цілковито.

27 травня 1919 р.

Підписи 35 осіб

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 3984, оп. 3, спр. 34, арк. 3. Оригінал. Рукопис.

Документ 2

Лист групи вірян української православної парафії м. Києва Осередкової православної української парафіяльної ради з проханням забезпечити в храмах розбірливе читання Святого Письма українською мовою

6 липня 1919 р.

До Осередкової Православної Української
Парахвіяльної Ради м. Київ

Ми парахвіяне українськ. правосл. парахв. м. Київ, висловлюємо бажання, щоб наші українські пан-отці, а також і дяки, читали б в церквах Св. Письмо: Євангеліє, Апостол, часи, псалтирь і т. и. *не на роспів*, як це заведено московським духовенством, а *деклямуючи*, слідкуючи перш за все за ясністю вимови слів Св. Письма, щоб ці слова було гарно чути в усіх кутках церкви; крім цього, щоб кожне слово вимовлялося сміливо, округло, з повним збереженням літературних особливостей нашої мови; моду читання дияконами Св. Євангелія, по котрій вони починають читати з дуже низької ноти, а під кінець доводять до найвищої для свого голосу, по нашому міркуванню, необхідно

залишити назавжди, бо нам треба чути не голос диякона, а зміст Св. Письма, при такому ж читанні, слів зовсім не чути, позаяк вони дияконами комкаються і взагалі переводяться нанівець.

6 липня 1919 р.
Підписи 25 осіб

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 3984, оп. 3, спр. 34, арк. 1. Оригінал. Рукопис.

Документ 3

Лист Миколи Пивоварова до протоієрея Василя Липківського з приводу повного переведення Служб Божих на українську мову

14/27 липня 1919 р.

[Вгорі навскісна резолюція:]
П. о. Липківському на увагу. 6/VIII
[Підпис:] Мороз

Батюшка!

Двічі я був присутнім на Ваших службах, з захопленням слухав Ваші чудові промови щодо будівництва українських парахвій і дякував Бога, що дав мені дожити до цього часу, коли і в церкві залунала наша українська, наша рідна мова. Але... я ніяк собі не второпаю, чому не кажу вже вся, але сама необхідна частина возгласів не переложена на нашу мову? Адже ж Ви, батюшка, сами чудово володієте мовою й маєте цілковиту змогу силоміць це зробити... Чого ж Ви не зробите?! Я цілком розумію, що переклад всієї служби Божої на нашу мову – це величезна робота, але те, що зараз дуже неприємно вражає вуха, можна б і зараз перекласти.

В той час, коли слухаєш, притаївши дух, з неземним захопленням “Часи”, ніяк не хочеться, щоби й надалі було, напр.,: “і во вікі віків”. Що це за мова? Це ж найчистішої води

слав'янізм, і неже ж Ви, святий отче, що так сьогодні щиро і ретельно захищали в своїй промові наше (арк. 44) право розмовляти з Богом нашою мовою, вважаєте необхідним в цьому випадкові бути рабом слав'янізму? Невже ж буде менш зрозуміло, чи менш відповідатиме розумінню “возгласа”, коли Ви скажете замість “і во вікі віків” – “й на вікі вічні”? Далі нащо оці “нині”, “прісно”? Чому не “зараз”, “на завше”. Я б цей возглас замінив так: “Бо Тобі стосується слава, честь і пошана зараз, назавше й на вікі вічні. Або ще оте “пречесное і великоліпное ім'я Твое”, як читав молоденький панотець – Ваш сослужник сьогоднішній. Хто ліпить, кого ліпить? По моему так: або вже: “великоліпное”, себо то чудове, розпрекрасне [і]мення Твое, або кажіть по-нашому, українському. Калічить же мову нашу українську – гріх, а славянську – не слід. Нам, українцям потріба служба Божа на українській мові, але ніяк не “українізованій” славянській, бо це не українізація, а каліцтво.

Отак самі й Ваші “яко”, “Во время оно” тощо. Коли я попав вперше на українську Службу Божу в Микольський військовий собор, то дуже був незадоволений о. дияконами, що безглуздо читали: “і весь живіт наш Христу Богу предадім”. Невже, г[а]дав вони так само (арк. 44 зв.) розуміють цей живіт, як прості селяне розуміють його у возгласі “Живота просіша у Тебе”? І от сьогодні я вже чув: “і вас життя наше предамо”, і не “Господу помодимся, а “помолимось”.

Не образьтесь, святий отче, цим моїм листом, а прийміть його, як галас щирого українського серця, що в справі збудування суто українських парахвій б'ється в унісон з Вашим.

З великою до Вас пошаною
Ваш духовний син
Микола Пивоварів
14/27 липня 1919 р.

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 3984, оп. 3, спр. 34, арк. 44 – 44 зв. Оригінал. Рукопис.

Документ 4

Лист Всеукраїнської православної церковної ради до Київського Губернського Революційного Комітету з проханням дозволити друкування тексту Літургії та інших праць перекладової секції

19 червня 1920 р.

Копія

До Київського Губерніяльного революційного Комітету

19/VI 920

№ 501

Українська людність являє непереможне бажання чути в церквах службу Богу на рідній мові. До Всеукраїнської Православної Церковної ради дуже часто звертаються посланці з різних кутків України з проханням дати для їх парахвій богослужбових книжок перекладених на українську мову.

Яскравим потвердженням цього може бути ухвала З'їзду представників волосних та сільських ревкомів, що відбувся 5 – 7 лютого ц. р. в Києві, в якій між иншим сказано: “Служба Божа в церквах на повіті скрізь мусить провадитись на українській мові”.

Цілковите знищення серед нашої людности різних дикунських забобонів, які виникли внаслідок повного нерозуміння суті євангельських істин через незрозумілість богослужбової мови, і які й до цього часу тримають людність в духовній темряві разом з тим перешкоджаючи розвиткові її соціалістичної свідомости – може бути досягнене лише тоді, коли всі Божі служби, всі релігійні треби виконуватимуться на рідній, зрозумілій народові мові. Слуги царату – чорносотенне духівництво – все це добре розуміли і, аби не випустити людність з темряві, залишали за слав'янською мовою правило неподільного панування в церкві.

Тому до початку великої революції не було перекладено на українську мову жадного богослужбового твору (*арк. 26*).

З огляду на зазначене Всеукраїнська Православна Церковна Рада утворила перекладову секцію, якій і доручила переклад всіх богослужбових книг на українську мову з тим, щоб потім приступити до їх друку.

Нині цілком зладжено переклад з грецької мови «Літургії святого Івана Золотоустого», а також чимало інших відправ. До друку Літургії вже приступлено, при цьому третину книжок вже й видруковано, набрано покіль-що половину.

Тому Всеукраїнська Православна Церковна Рада прохає Київський Губерніяльний Революційний Комітет дати свою згоду як на закінчення друком Літургії, так і на друкування інших праць перекладової секції.

Голова Ради

Секретарь

(*арк. 26 зв.*)

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 3984, оп. 1, спр. 5, арк. 26 – 26 зв. Копія.

Документ 5

Доповідь протоієреїв Василя Липківського та Нестора Шараївського про працю перекладової комісії при Всеукраїнській церковній православній раді

Угорі справа – штамп: Всеукр. Церк. Рада

Одержано 18/IV 1921

Вхідн. № 318

До Софіївської парафіяльної Ради протоієреїв Василя Липківського та Нестора Шараєвського доклад.

Згідно побажання Софіївської парафіяльної Ради маємо за честь дати коротку інформацію про працю перекладової комісії при Всеукраїнській церковній православній Раді.

Всеукраїнська Православна церковна Рада заснувалася в квітні 1919 року з метою

відновлення автокефальної, живої народної Української церкви. Тому одним з головних завдань церковної ради було якнайкорше перевести вживання на Божих службах живої української народної мови. Для здійснення цього Церковна рада мала в своєму розпорядженні тільки українську євангелію (синодальну) та Біблію галицького видання (Куліша і Полюя). Але й ці книги не були пристосовані до богослужбового вжитку. Тому по вимогах життя деякі члени ради самі взялися за переведення українізації Божих служб. Так, прот. Липківській для першої української служби (9 травня 1919 р.) виписав з Полюя з деякими поправками шестопсалміє і часи і переклав молитви на часах. Прот. Шараевській переклав молитви на Зелені Свята. В травні ж заснувалась при Церковній раді перекладова комісія під головуванням Калішевського, в склад якої ввійшли: прот. Липківській, прот. Шараевській, свящ. Ал. Ходзіцький (арк. 31) Д. М. Ходзіцький, В. Ф. Дурдуківський, Махор і ще дехто. Прот. Липківський передав в цю комісію перекладені ним екстенії на літургії і недільні тропарі і кондаки. При редагуванні цих перекладів між членами комісії виявилась незгода. Деякі члени були тої думки, що переклади треба провадити повільно, ґрунтовно, дуже обережно і то вживати їх тільки тоді, коли вони будуть ухвалені вищою науковою інституцією (академією наук) і вищою духовною владою. Другі члени комісії, не маючи нічого проти ґрунтовности та обережности, находили можливим по вимогам життя вживати ухвалені комісією переклади до ухвалення їх академією та духовною владою, коли це ухвалення буде затримувати справу. Цього останнього погляду була і Церковна Рада. Наслідком цієї незгоди члени Дурдуківський, А. Ходзицький, Махор, Д. Ходзицький вийшли з складу комісії². Комісія розглянула екстенії і тропарі і кондаки і Церковна рада ухвалила перевести їх до вжитку. 12 липня 1919 р. в Софіївському соборі урочисто відбулася перша літургія українською

² Про ці події є відповідні протоколи комісії.

мовою. Потім прот. Липківський передав на розгляд перекладену їм службу на Спаса, а прот. Шараевський – службу на Усікновення. Служба на Спаса Комісією була переглянута і переведена до вжитку, В серпні 1919 року денікинська навала на Київ припинила діяльність Церковної Ради, а деякі її члени зовсім виїхали з Києва (Мороз, прот. Липківський). В Кам'янці в вересні заснована була перекладова комісія під головуванням прот. Липківського, на якій розглянуто було переклад панахили і молебня, зроблений свящ. Жевченко і Опаренко. В грудні 1919 року Всеукраїнська церковна рада в Києві знову відновила і при ній заснована була перекладова секція під головуванням свящ. Жевченко. Комісія ця знову переглянула і ухвалила молебен, панахиду, (арк. 31 зв.) шестопсалміє і часи. В березні 1920 р. прот. Липківський передав в Комісію “Повний чин Літургії Іоана Золотоустого” зроблений ним з грецького при допомозі російського тексту (в творах Іоана Злат. з службовн. 15 віку).

Комісія під головуванням прот. Липківського звернула головну увагу на перегляд цього “чина Літургії”, маючи на меті надрукувати його. В комісії по перегляду цього перекладу, крім прот. В. Липківського, приймали головну участь прот. Шараевський І. В. Тарасенко, П. Д.? Мазюкевич, Д. А. Краєвський, М. Н. Мороз. Комісія скілька раз переглянула цей переклад і 12 квітня 1920 року внесла його на розгляд загальних зборів Всеукраїнської церковної ради, на яких чин Літургії і був ухвалений для друку. Примірник ухваленого чину Літургії Рада надіслала в Академію наук. З духовною ж (місцевою) владою тоді вже стосунки були порвані. Одночасно комісія переглянула і ухвалила і співи на літургії, які і доручено було перекласти на ноти композитору Стеценко. В червні комісія приступила до друку “Чина літургії” і в липні він вийшов з друку. Це був перший друкований твір Всеукраїнської церковної ради, і вже через те, що він перший, він не міг вийти без помилок та ще при тяжких умовах друку в той час. Деякі

помилки замічені і надруковані поправки, а деякі осталися не заміченими. Наукові та духовні інституції може колись скажуть про нього своє слово, але людність і тепер уже ним дуже задоволена.

З вересня 1920 р. перекладова секція працює під головуванням прот. Шараєвського. В склад комісії входять прот. Липківський, свящ. К. Соколовський, М. Н. Мороз, І. В. Тарасенко і в останній час М. А. Пивоварів. Комісія переглянула і ухвалила до вжитку співи вечірні і утрени (які Козіцьким покладені на ноти) і перекла (арк. 32) дену прот. Липківським службу на Різдво Христове. Але головним завданням комісії є праця по виданню Часовця українською мовою, яка вже на передодні здійснення. В останній час комісія працює над переглядом Великодньої Служби, перекладеної прот. Липківським³.

Перекладова секція як і взагалі Церковна рада працювала весь час при дуже тяжких умовах і при відсутності в її складі значних наукових і містецьких сил – і це не через те, що їх не закликали; навпаки комісія зверталась і до видатних письменників – Єфремова, Никовського, Тичини та інш. і до Академії наук і особисто до проф. Кримського, Голоскевича і інч., але з боку їх бачила якесь негативне відношення до своєї праці, цю працю вони рахували якоюсь несерйозною, дитячою...

Наш особистий погляд, що це може для живого життя церкви нашої це й краще:

³ Вставка, написана олівцем між рядками: В комісію надіслані повний Октоїх, перекладений прот. Шараєвським, винятки якого містяться в Часовці. Їм же перекладені служба на Водохреща і на Стритення, перекладений прот. Липківським канон Андрія Критського та інчі, що ще чекають розгляду.

луче дати до вжитку народного не дипломатичний переклад, до якого всяка людина поставитись могла б критично, ніж в образі перекладу дати народові якогось ідола забронированного печатками академії наук та благословенствами висшої духовної влади, перед яким народові оставалось би тільки кланятись. Такого ідола ми вже мали і ним виснажували свою душу 1000 літ. Годі вже! Деякі блазняться ріжноманітністю перекладів, хотіли б замість славянського створити собі свого українського ідола, оздобленого духовними та науковими печатками, але це наслідок віковичного релігійного рабства. Через те ми не тільки не бачимо нічого шкідливого в тому, що тепер перекладові комісії є і в Кам'янці і в Полтаві і по багатьох селах, і в їхніх перекладах звичайно є ріжниця⁴. Навпаки це є тільки ознака, що з мертвої букви ми стаємо на шлях живої творчості, аби тільки ці переклади робились не штучно, академічно, а були наслідком живої мови і живого релігійного почуття, і коли наша церква дійсно жива, то найкраще була б перейти від перекладів перейти до власної ріжноманітної богослужбової творчості, а не пережовувати все тих же Авраама, Ісаака та Іакова...

Прот. В. Липківський

Пр. Н. Шараївський [підписи]

(арк. 32 зв.)

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України). – Ф. 3984, оп. 3, спр. 107, арк. 31 – 32 зв. Оригінал. Рукопис.

⁴ Вставка, написана олівцем вгорі: Миж инчим Д. М. Ходзицький має майже на весь рік свої власні переклади і їх вживає.